

PAVEL
Vilikovský

ČAROVNÝ PAPAGÁJ
A INÉ GÝČE

ČAROVNÝ PAPAGÁJ
A INÉ GÝČE

PAVEL VILIKOVSKÝ

ČAROVNÝ PAPAGÁJ
A INÉ GÝČE

slovar

Text © Pavel Vilikovský 2004, 2026 (dedičia)
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2026

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-7276-2

Kríza stredného veku

„Čítal si už najnovší Trilobit?“ spýtal sa Kúcanského kolega Zeman a pozrel sa mu pritom do očí, akoby si v nich niečo zabudol. Zapaľovač, najskôr, lebo, súdiac podľa cigarety v ruke, si vyšiel na chodbu zafajčiť.

Kúcanského prekvapilo oboje, pohľad i tá otázka. Trilobit bol mesačník pre literárnu teóriu a kritiku a Zeman zasa logopéd, ktorý učil hercov správnu výslovnosť. O literatúre sa s Kúcanským nikdy nerozprával, ba, pravdupovediac, okrem pozdravu a dvoch či troch policajtských vtipov na oslave dekanových narodenín, kde si hneď aj potykali, si dosiaľ nepovedali ani slovo.

„Je tam recenzia na tvoju knižku,“ oznámil mu Zeman. Medzitým už objavil zapaľovač vo vrecku, zašľukal ním a so záhadným úsmevom sa pobral k vysokému plechovému popolníku pri pánskom záchode.

Kúcanský prednášal študentom scenáristiky o televíznej adaptácii literárnych diel. Aj zo strany školy, aj z Kúcanského strany išlo o experiment. S dekanom Vysokej školy múzických umení si zopárkrát vypili v spisovateľskom i divadelnom klube a Kúcanský mal takú šťastnú opicu, že vtedy miloval celý svet, o dekanoch, rektoroch a predsedoch rozličných zväzov ani nehovoriac. Nebola v tom ani štipka vypočítavosti, jednoducho mu robilo dobre, že sa ocitol vo vyberanej spoločnosti, ticho počúval, a iba keď už mal riadne vypité, nadšene ťľapkal spolusediacich po pleci: „Máš pravdu! Čo piješ?“

(To bol, pravdaže, len žart – natoľko, aby platil cudzím ľuďom, sa Kúcanský nikdy nezrúbal.) Vysoké školstvo sa pred časom ocitlo v kádrovej tiesni, veľa pedagógov si totiž zababralo prsty v reformnom procese a muselo si ich odísť očistiť poctivou prácou, ba z rovnakého dôvodu výdatne zredli aj rady prípadných náhradníkov, a keď vyhliadnutý kandidát odmietol post s tým, že je plne vyťažený novou funkciou a prácou na televíznom seriáli, dekan VŠMU si spomenul na Kúcanského. Ne-straník, ktorý politiku odjakživa obchádzal po druhom chodníku – v tých čudných časoch sa to odrazu považovalo za výhodu –, televízna mládežnícka redakcia mu už odvysielala dve inscenácie podľa Čenkovej detí a nejakej Tajovského poviedky, a že je malé pivo? Aspoň tak ľahko nevykypí z pohára. Veď nový predseda sa s tým seriálom nebude serkať večne.

Kúcanský bol človek praxe, nie teoretik, a prednášanie mu naháňalo strach. Na druhej strane si uvedomoval, že pôsobenie na Vysokej škole múzických umení sa bude dobre vynímať v jeho životopise, a aj keby hneď po prvom semestri odišiel, nik mu ho stade už neodpára. Ukázalo sa, že obavy boli zbytočné: študenti možno počúvali, možno spomínali na včerajší žúr alebo snívali o zajtrajšej sláve, ale nemiestne otázky rozhodne nekládli. No a Kúcanský, to mu treba priznať, bol majstrovským vykrádačom cudzích hniezd. Mal priam bosorácky čuch na vyňúranie scén, z ktorých sa dalo vyžmýkať najviac šťavy, a vedel v motanici zápletiiek a motívov vypriať nitku, ktorá ich pospájala. Na dôvažok bol obdarený čímisi, čo sa v americkom šoubiznise nazýva „timing“ a po slovensky by sa dalo vyjadriť asi tak, že mu kdesi v močovom mechúre tikali hodinky – vďaka tomu by bez ťažkostí

dokázal štvorväzkovú Vojnu a mier zhustiť na tridsaťminútovú kostýmovú lúbostnú melodrámu. Na vojnu ani mier by si pri predvádzaní nik nespomenul, ale žiadna škoda: namiesto Tolstého, ktorý tu straší už stopäťdesiat rokov, by náš divák dostal čosi úplne nové a nevidané. Žiaľ, Tolstého zatiaľ Kúckanskému nik do rúk nezveril.

Isté problémy mu spočiatku robila iba morálna dilema, či má svojich päť-šesť najosvedčenejších grifov – napríklad, že veta na obrazovke nemá mať viac ako päť slov a nijaká postava by nemala povedať viac ako dve vety za sebou – prezradiť budúcim konkurentom. Ale keď si po vzore skúsených rečníkov vyhlíadal v druhom rade kontrolného lakmusového poslucháča, vlastne poslucháču s jezuliatkovskými plavými vlasmi a, tak sa mu videlo, oddaným pohľadom v zelených očiach, stratil aj posledné zábrany a ako urieknutý vykrámil pred študentmi všetky tajomstvá. Po tretej či štvrtej prednáške už morálna dilema nadobudla novú podobu: môže učiteľ pozvať študentku na kávu? Pokrytec, v skutočnosti ho trápila otázka, či sa istý, celkom konkrétny Kúckanský tým pozvaním pred dievčinou nezosmiešni. Áno, bolo to tak: hoci si to nebol ochotný priznať, nezabož Kúckanský sa do jezuliatka placho zamiloval.

Keď na chodbe osamel, mal čo robiť, aby sa hneď nerozbehol do najbližšieho stánku po Trilobit – o tri minúty sa mu začínal seminár. Nebol vo svete umenia nováčikom, mal už na konte zo dvadsať vlastných rozhlasových hier i dramtizácií iných autorov, ba aj dve spomínané televízne inscenácie, ale to boli diela, ktoré sa takpovediac rozplynuli v éteri. Zbierka poviedok bola jeho knižným debutom a dal sa na ten dosiaľ nevyskúšaný žáner práve preto, aby po sebe zanechal niečo ak nie večné – život ho

už naučil nečakať zázraky, najmä nie od seba – , tak aspoň trvalé, niečo, čo si budúci čitateľ bude môcť aj po dvadsiatich rokoch vytiahnuť z knižnice. Preto po vyjení knihy nedočkavo striehol na recenzie, ktoré mali vydať svedectvo o trvanlivosti jeho pečiva. Lenže kritici nemali naponáhlo a po troch mesiacoch už Kúcanský poľavil v ostražitosti. Až teraz, konečne! Márne sa bránil, počas celého seminára podvedome pátral v zelených očiach, či už čítali recenziu a akú v nich zanechala odozvu. No hoci boli priezračné, na dno im nedovidel.

Na druhý deň krátko po deviatej v suterénnej redakcii Trilobitu ktosi zaklopal na preglejkové dvere a vzápätí vošiel dnu muž v sivom obleku s koženou aktovkou v ruke. Ešte klobúk a mohol by v americkom filme zahrať agenta FBI.

„Idem náhodou okolo, a tak mi nedalo, aby som vám neprišiel povedať...“ zarazil sa a potom oznámil: „Som Kúcanský.“

„Ja vás poznám,“ zaklamal redaktor Vojtek. Položil hrnček s kávou na rozčítané noviny a vstal. Vedel, že je po raňajšej idyle.

„Myslel som, že ste seriózný časopis,“ povedal Kúcanský a opäť sa odmlčal.

Tvoja chyba, pomyslel si Vojtek. Postrčil pred hosťa stoličku. „Nesadnete si?“

Kúcanský zostal hrdo stáť a namiesto seba posadil na stoličku koženú aktovku. „Ale nehnevajte sa, jeden seriózný časopis by nemal uverejniť takú znášku oných, ani na to nenachádzam výraz, znášku hanebností, ako je Korčáková recenzia. Áno, hanebností, ináč sa to nedá nazvať.“ Stíchol a pozrel na Vojteka, čo on na to. On na to nič. „Rozumejte, ja nie som proti kritike, kritika je veľmi

potrebná vec, ale aj tá najostrejšia kritika si musí zachovať istú úroveň, to je proste... Musí mať kultúru, to je sinekvanon, ak sa chceme považovať za kultúrnych ľudí. Kritika má pomáhať autorovi rásť, a nie ho oplúvať. Ponižovať jeho ľudskú dôstojnosť, ináč sa to nedá nazvať.“

„No, myslím, že teraz trochu zveličujete.“ Vojtek bol starý redakčný pacifista, ktorý už spacificoval kdekoho a nepochyboval, že spacificuje aj Kúcanského. Momentálne mu väčšie starosti robila garáž, ktorú staval v rámci svojpomocného družstva, a vôbec, Kúcanský bol v jeho očiach céčko, ktoré časopisu nepridá na sláve, či o ňom uverejnia pochvalnú, alebo zdrvivú recenziu. Kto už číta poviedky o detstve v železničiarскеj kolónii, plné sociálneho cítenia a podobných bludov?

„Čo zveličujem, čo zveličujem?“ vykrikol Kúcanský, sklonil sa nad aktovkou a vytiahol z nej posledné číslo Trilobitu. „Kde to je... tu, počúvajte: ‚Dalo by sa povedať, že odpisuje od Kukučina, lenže tam, kde Kukučínovi stačia dve vety, potrebuje on dve strany.‘“

„To je jednoducho názor,“ povedal Vojtek a sadol si na stôl. Ak chce Kúcanský stáť, nech si stojí, ale jemu už bolo dlho. „Na ten má každý kritik právo.“

„Že názor! Klamstvo je to, ak chcete vedieť! Obyčajná lož! Nechcem porovnávať, bohuchovaj, ale ako môžem odpisovať od dedinčana, keď sa moje poviedky odohrávajú v meste? A počkajte, počkajte, to nie je všetko: ‚Kúcanský chrlí slová, akoby kydal sviniam do válova.‘ Ved' tu ma prirovnáva k svini! To je v poriadku podľa vás?“

„Neprirovnáva vás k svini, ale vašu metódu ku kydaníu do válova. To je niečo iné.“

„K svini,“ zopakoval Kúcanský tvrdohlavo, „a o pár riadkov ďalej dokonca ku koňovi! Len počúvajte: ‚Napísať

vydarenú dvestopäťdesiatstranovú knihu bez poriadneho príbehu, vierohodnej zápletky i jedinej zaujímavej postavy, to by bolo veľa aj na koňa, nieto na slabého Kúcanského.“

Vojtek sa pomrvil na stole, akoby sa mu do zadku zadrela trieska. Spomenul si, že nad tými slovami, keď ich čítal ešte v rukopise, sám trochu stápol, ale nakoniec si povedal, že keď už je nudná kniha, nech je zábavná aspoň recenzia. Objektívne, z hľadiska dvestoosemdesiatich deviatich čitateľov Trilobitu, mal možno aj pravdu, ale keď stál, či presnejšie sedel zoči-voči dvestodevät-desiatemu, s ktorým akosi zabudol rátať, prišlo mu ho zrazu ľúto. „Neurobím vám kávu?“ Strčil ponornú špirálu do plechového kastrólika s vodou a pozrel na Kúcanského: „S tým koňom to neberte osobne, jednoducho použil takú mierku. Aj pri automobiloch sa výkon meria na konské sily.“

Kúcanský sa ku káve priamo nevyjadril, iba vyložil koženú tašku na stôl a s ťažkým vzdychom zaujal jej miesto. Tvár mal červenú a papieriky, vytrčajúce z označených stránok na konci Trilobitu, sa viditeľne triasli. „Ak tu niekto kydá, tak je to Korčák, ale kydá taký hnoj, že by ho nijaká sviňa nezožrala,“ povedal zachrípnutým hlasom. „Rozumejte, tu už nejde o nejakého Kúcanského, tu ide o slovenskú literatúru. Ako si ju bude môcť niekto vážiť, keď sa o nej hovorí takým tónom? Takými výrazmi?“ Vojtek mal na okamih dojem, že sa chlap rozplače. Náhlivo odmeral do šálky dve lyžičky kávy a zalial ich vodou. „Cukor?“

„Ďakujem,“ povedal Kúcanský neprítomne. „Povedzte, čo si po prečítaní takej recenzie o mne pomyslia moji študenti? O tom Korčák neuvažuje? Tak sa píše o jednom

vysokoškolskom pedagógovi? Akú môže mať potom autoritu? Takto chceme vychovávať mládež?“

Vojtek medzičasom našiel stratenú rovnováhu. Ako už tisíckrát predtým, opäť sa ukázalo, že ľútosť voči autorovi je luxus, ktorý si redaktor nesmie dovoliť. „To máte ťažké. Na autoritu ste mali myslieť, kým ste zanesli rukopis do vydavateľstva. Keď raz dielo uverejníte, musíte rátať aj s tým, že sa bude aj verejne posudzovať, pedagóg-nepedagóg. My predsa nemôžeme recenzentom predpisovať, či majú knihu pochváliť alebo pohaníť. Sme radi, že sa za taký honorár na to vôbec niekto dá.“ V poslednej chvíli sa zháčil a neprezradil, že piati oslovení kritici Kúčanského knihu štítivo odmietli. „Mimochodom, Korčák sa nám sám ponúkol.“

„No vidíte,“ povedal Kúčanský. „A navyše, to možno neviete, napísal na rukopis kladný posudok. Poznáte, ako to u nás chodí, vo vydavateľstve mi ho ukázali. Tematicky objavné poviedky, s vysokou dávkou realizmu, zobrazujúce prostredie mestského proletariátu a tak ďalej.“

Fiúfit, zahvízdal Vojtek v duchu. V háklivom období zvýšenej ideovej hygieny museli každú knihu pred vydaním odporúčať dvaja lektori zo špeciálneho zoznamu, schváleného na ústrednom výbore strany. Že na zozname figuruje aj Korčák, to bola novinka, posudkom sa v redakcii nepochválil – napokon, chváliť sa ani nebolo čím. Vec sa tým dostávala do nového svetla, ibaže Vojtek napochytre nevedel pomenovať, do akého.

„Tak prečo potom?“ Kúčanský sa prilepil na redaktora úprimným vlhkým pohľadom. „Pred rokom boli poviedky objavné a teraz ich znosí pod čiernu zem? Povedzte, čo som mu urobil, že ma tak nenávidí?“

Vojtek sa zaradoval, že sa búrka preniesla do čisto osobných vôd a na Trilobit sa zabudlo. „To ja veru neviem,“

odvetil. Spomenul si, s akým gustom Korčák v redakcii rozťahuje svoj páví chvost pred sekretárkou a grafičkou, a bezstarostne zaimprovizoval: „Žeby kríza stredného veku? Možno si Korčák narazil nejakú slečnu a chcel sa pred ňou blysnúť.“

Kúčanský vyskočil zo stoličky ako uštipnutý. „Veď ten je už druhýkrát ženatý!“ vykrikol. „Ale nemyslíte si, ja to tak nenechám! Ja ho dám na súd! Áno, budem ho žalovať!“ Schmatol koženú aktovku, vhodil do nej označovaný vý- tlačok Trilobitu a vyletel z redakcie, až sa preglejkové dvere rozdrnčali ako struna. Zostala po ňom iba káva, ktorá nedotknutá tíško chladla na stole. Nič to, vypije ju niekto iný.

Tým sa však návštevná sezóna v Trilobite neskončila. O tri dni bez zaklopania vrazil do redakcie Korčák. „Tak počúvam, že nás idú vláčiť po súdoch,“ vyhlásil veselo, ale úsmev mal trochu meravý, akoby mu bol na tvári primrzol už dávnejšie a nijako sa stade nedal zoškrabať. Aj on mal na sebe oblek, ibaže hnedý, ale za agenta by ho do filmu nezobrali. Vyzeral skôr ako pocestný, ktorý sa prišiel do redakcie skryť pred dažďom. Dokonca ani nezložil sekretárke zvyčajnú poklonu, že by mohla byť prvou dámou v prepychovom bordeli.

„Nás?“ opýtal sa Vojtek. „Akých nás?“ Nevedel Korčákovi odpustiť ten kladný posudok, darmo ho dobromyseľný šéfredaktor presviedčal, že kritik postupoval podľa známej Voltairovej zásady: nesúhlasím s vaším názorom, ale urobím všetko pre to, aby ste ho mohli vysloviť. Alebo to povedal Churchill? No, to je jedno; Stalin alebo Brežnev to určite neboli. „Pokiaľ viem, Kúčanský chcel žalovať vás osobne.“

„Dobre, dobre, nech len žaluje,“ povedal Korčák stále s tým nezrajbateľným úsmevom. „Už som si našiel aj

právnicka.“ A s hérostratovskou pýchou v oku doložil: „Bude to prvý literárny proces na Slovensku, tak sa naň musím riadne pripraviť.“

V skutočnosti si Vojtek s tou žalobou vôbec nebol na čistom. Hoci ho čakala dôležitá schôdza svojpomocného družstva, na ktorej sa mal riešiť nepomer medzi odpracovanými brigádnickými hodinami jednotlivých členov, našiel si hneď po Kúcanského odchode čas a zavolať kamarátovi z vojenčiny, ktorý robil podnikového právnika v Zdroji. „To bude, ak sa nemýlim, paragraf dvestošesť,“ povedal mu kamarát, keď si ho vypočul. „Ohováranie a poškodzovanie dobrej povesti. V podstate ide o to, že šíriš o niekom nepravdy, alebo môžeš šíriť aj pravdu, ale s úmyslom poškodiť jeho česť a vážnosť medzi spoluobčanmi. Vieš, je to trochu mimo mojej oblasti, ale podľa mňa je hlavným prečinom to šírenie. Kritik si môže doma písať, čo len chce, nikomu tým neublíži, kým mu to vy neuverejníte. Takže keby sa ma ten urazený pako opýtal, ja by som mu poradil, aby žaloval časopis, a to isté mu asi poradí každý advokát, na ktorého sa obráti.“ Chvíľu počkal, aby Vojtek vstrebal dosah povedaného, a potom výklad uzavrel: „Ale kvôli takej facine by som si na tvojom mieste hlavu nelámal. Ťarcha dokazovania je na žalobcovi, no a skús dokázať, čo je v nejakom názore o knižke pravda a čo nie! Alebo, to je už hotová lahôdka, že dotyčný konal v zlom úmysle. A prinajhoršom, aj keby ste prehrali, tak vám prikážu uverejniť ospravedlnenie a zaplatiť súdne trovy, prípadne ešte pakove výdavky na právnika. To vás predsa nezruinuje, čo?“

Teba nie, pomyslel si Vojtek, ale mne môžu tú paletu zosobniť do výšky troch mesačných plátov. A práve teraz, keď treba každý groš na garáž! Ešteže sa aféra nedá

natiahnuť na politické kopyto, lebo by mohol prísť aj o zamestnanie.

Potom prišlo leto a obalilo ostré hrany života vatou horúčav. Vojtek poslal ženu s deťmi na prázdniny k svokrovcovi, aby mohol všetky duševné i telesné sily sústrediť na dokončenie stavby a hádky s úradníkmi na stavebnom odbore národného výboru. V redakcii vládla dovolenková sezóna, a keď aj náhodou nadabil na kolegu a zašli spolu za roh na veľký strik, okolo chodilo toľko dievčat v krátkych sukniach a dlhých výstrihoch, že si na literárny proces storočia nik nespomenul.

V jedno septembrové dopoludnie, keď zaprášené chodníky zmýval prvý jesenný dážď a v redakcii horúčkovito doháňali prázdninové resty, ozval sa vonku na chodbe známy hlas: „Ste tu, triblobiti?“ a vzápätí sa dvere na prvom chlieviku pri schodoch pátravo odchýlili. „Čo tak čúšite?“ opýtal sa Korčák a vošiel dnu. V jednej ruke držal červenú silonovú tašku, v druhej veľký čierny dáždňik, z ktorého bez otáľania začali na dlážku padať syté kvapky. Korčák ho oprel o preglejkovú stenu a z tašky vybral fľašu vína. V čiernom obleku a pokrčenej bielej košeli vyzeral ako omeškaný účastník dedinského pohrebu.

„Čože, čože?“ začudoval sa Vojtek. „Máte narodeniny?“

Korčák mávol rukou, akoby mal narodenín už toľko, že ich ani neráta. „Prišiel som vás pozvať,“ povedal. „Už nám stanovili termín pojednávania. Dvadsiateho tretieho októbra.“

„Koho – vás?“ opýtal sa Vojtek a vytiahol zo zásuvky vývrtku.

„Vás všetkých. Celý Trilobit.“ Korčák mal bielu, pórovitú tvár, akoby bol celé leto strávil v ilegalite alebo v septiku. V tmavej redakcii svietila ako reklama na plnotuč-

ný tvaroh. „Počujete, Alicka i Lenka?“ zakričal cez preglejkovú stenu a pozeral, ako Vojtek lieva z fľaše do šálok a hrnčekov najrozličnejších veľkostí a tvarov. „Ste pozvané! Teraz hneď na pohárik vína a dvadsiateho tretieho na súd.“

Na chvíľu, kým dorazili fľašu, sa všetci zhrkli v prvej miestnosti a obstali Korčáka, ktorý sedel uprostred na stoličke a vyhrieval sa, skrehnutý, v lúčoch ich pozornosti. „Prvý literárny proces na Slovensku od čias, čo nám Cyril s Metodom vymysleli písmo,“ vyhlásil svoju obľúbenú a, ako ho Vojtek podozrieval, neoverenú tézu. „To si nemôžete nechať ujsť. Ten pohľad, ako ma budú odvádzať v železiakach...“ Zo trikrát sa nervózne, kotkodákavo zasmial. „Nepochybujem o tom, že Kúcanický si už na mňa nachystal ťažké delostrelectvo. Ale na takú trasorítku bude bohato stačiť, keď trochu pošibrinkujem šabličkou.“ Vojtek mal dojem, že Korčák sa ešte celkom nerozhodol, či chce dostať doživotie, aby sa čo najnezmazateľnejšie zapísal do dejín, alebo radšej požiadať v Rakúsku o politický azyl.

„Nebojte sa,“ povedal mu, „budem vám každý mesiac nosiť do Leopoldova čerstvé číslo Trilobitu.“

Je to hanba, ale zo všetkých, čo tak ochotne pili Korčákov vo víno, sa dvadsiateho tretieho októbra do budovy krajského súdu vybral iba Vojtek, a aj toho viedli najmä nízke osobné pohnútky: chcel sa presvedčiť, či sa v priebehu neľútostného hľadania spravodlivosti na lavici obžalovaných nakoniec neocitne Trilobit a menovite aj redaktor zodpovedný za uverejnenie recenzie. Po chvíli objavil na samom konci chodby pojednávaciu sieň, kde sa na tabuľke s rozvrhom procesov skveli mená dvoch literárnych rivalov: 11.00 PhDr. Kúcanický – PhDr. Korčák, CSc. Vojteka